

Ілона Олексів

РОЛЬ ГАЛИЦЬКОГО ЧАСОПISУ «ПРАВДА» (1867—1898 рр.)
У ВИСВІТЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО
ПОСТУПУ СЕРБЬСЬКОГО НАРОДУ
ТА УКРАЇНСЬКО-СЕРБЬСЬКИХ КНИЖКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті проаналізовано публікації галицького часопису «Правда» (1867—1898 рр.) про культурно-просвітницький і соціально-політичний розвиток сербського народу; досліджено матеріали про сербські й українські видання, які сприяли поширенню різнобічної інформації про сербів та українців.

Ключові слова: *Сербія, Україна, «Правда», інформація, суспільно-політичний і культурний розвиток, книжкові видання.*

В статті проаналізовано публікації галицького видання «Правда» (1867—1898 гг.) о культурно-просветительском и социально-политическом развитии сербского народа; изучено материалы о сербских и украинских изданиях, способствующие распространению разносторонней информации о сербах и украинцах.

Ключевые слова: *Сербия, Украина, «Правда», информация, общественно-политическое и культурное развитие, книжные издания.*

In article publications of Galician periodical «Pravda» (1867—1898) about cultural informative and social political development of Serbian people were analyzed; materials about Serbian and Ukrainian publications that contribute to extension of different information about Serbians and Ukrainians were examined.

Key words: *Serbia, Ukraine, «Pravda», information, social political and cultural development, book publications.*

Із прийняттям австро-угорської Конституції 1867 р. у громадському та культурному житті Галичини після реакції 50-х рр. XIX ст.

почали спостерігатися позитивні зміни. Галицьке покоління 60-х у своїх прагненнях духовної інтеграції з Наддніпрянською Україною через органічне засвоєння демократичних ідей українського письменництва великі сподівання поклало на пресу. У цей час почали засновуватися періодичні видання з виразним народницьким спрямуванням, які, незважаючи на короткочасність свого існування, сприяли відродженню патріотичних настроїв і «були зустрінуті з щирим захопленням вже тому, що в них друкувалися кращі в Галичині, до цього часу невідомі твори українських письменників. Навколо цих видань зосереджувався інтерес українофільської молоді» [7].

На тлі т. зв. «одноденок» якісно вирізнявся часопис «Правда». Заснований молодією генерацією українських діячів (письменників, правників, учителів, лікарів та студентів), за матеріальної підтримки П. Куліша та О. Кониського, журнал упродовж 25 років стояв «на сторожі української національної ідеї і культурного розвитку українського народу, а в сумнозвісну добу заборони всього українського у підросійській Україні [був] однією з трибун для українського слова» [11].

У «Запрошеньї до передплати на літературно-науковий журнал «Правда», поданому в кінці першого річника і додатково виданому окремим відбитком, окреслено мету, завдання та змістове наповнення нового часопису, а також обумовлено певні моменти щодо правопису статей майбутніх дописувачів та адреси місця подання матеріалів. Окрім висвітлення питань національної історії, літератури, мови, етнографії тощо, редактори часопису планували ознайомлювати читачів з історією та літературою інших слов'янських народів, зокрема сербів. Намір висвітлювати слов'янську тематику на шпальтах новоствореного часопису цілком відповідав духові часу: тривав процес формування слов'янських націй, відлуння Празької весни 1848 р. нагадувало про координацію національно-суспільних слов'янських рухів. Певне акцентування на сербському відродженні так само можна легко пояснити з огляду на світову славу сербської народної спадщини, зібраної та опублікованої видатним вченим В. Караджичем, і на особисті дружні контакти активного співпрацівника редакції часопису О. Барвінського з сербським діячем С. Новаковичем.

Окремі факти, події, пов'язані з культурним життям Сербії, висвітлені на сторінках «Правди», були предметом дослідження ук-

раїнських науковців. Так, О. Кравець у розвідці «Питання літератури та фольклору південних слов'ян на сторінках української галицької преси 60-х рр. XIX ст.» згадує публікації окресленої тематики у «Правді» за 1869 р. [5]. Ґрунтовний аналіз окремих, опублікованих на шпальтах видання, поетичних та прозових перекладів здійснив М. Гольберг [2]. Значну увагу відомий вчений приділив характеристиці нарисів учасника балканських подій Ф. Василевського, надрукованих наприкінці 70-х — на початку 80-х рр. XIX ст. [1]. Проте спеціального дослідження окресленої проблеми не проводилося. Отже, метою нашого дослідження є визначення шляхом комплексного аналізу публікацій сербської тематики місця і ролі часопису «Правда» в ознайомленні галицького читача з процесом сербського культурно-національного відродження.

Своєрідним вступом до висвітлення сербської тематики у «Правді» став прокоментований редакцією переклад листа молодого сербського вченого, громадського та політичного діяча С. Новаковича (1842—1915 рр.), «з котрого кожному буде розумно, яка гаряча любов наших братів Сербів добавляється до всього що руське». Логічним продовженням опублікованого автографа звучить подальше запевнення редактора: «У найближчих числах подамо коротку історію дієвого та духовного розвою племен словянських, а почнемо від Сербів» (1868. — Ч. 3).

Задекларувавши на початковому етапі виходу журналу в світ подання матеріалів, що стосуються лише історії та літератури сербів, редакція «Правди» згодом, уже в другому річнику за 1868 р., значно розширила діапазон відомостей про цей слов'янський народ.

Комплексне вивчення виявлених публікацій дозволило нам умовно сформувані такі тематичні групи друків: 1) художні твори, поезія, переклади; 2) наукові історико-лінгвістичні розвідки; 3) статті та інші матеріали культурно-просвітницького змісту; 4) персоналії; 5) поточна бібліографія; 6) політично-соціальні новини. У такій послідовності і розглянемо проаналізовані сербські матеріали у пропонуваному дослідженні.

Оскільки перші річники «Правди» до 1872 р. мали чітку літературно-наукову атрибуцію, природно, що й публікації сербської тематики були відповідного спрямування. Літературний цикл сербських матеріалів «Правди» започатковує «Слівце від Редакції», у

якому подається обґрунтування наміру друкувати переклад історичної повісті* «Гайдукова мати» В. Джорджевича (1844—1930 рр.) а також тлумачення регіональних етнічних назв та окремих звичаїв сербського народу, що трапляються у пропонованому читачам тексті (1868. — Ч. 3). Автор твору — представник нової сербської інтелектуальної еліти, молодий студент, один із засновників патріотичного руху «Уједињена Омладина», члени якого уособлювали покоління молодих романтиків, що в героїчній історії свого народу вбачали джерело творчого натхнення. У редакційно-видавничих планах передбачалося подати ще один твір В. Джорджевича — «Кочина Країна», проте з не відомих нам причин переклад не з'явився на шпальтах «Правди», хоча в листах Осипа Барвінського до брата Олександра цій проблемі надається значна увага [4]. Продовжує сербську історичну тематику в «Правді» публікація оповідання «Месь чорногорця (Образ з минувшини сербських чорногорців)» Ісидора Воробкевича (1836—1903 рр.)** — письменника, композитора, педагога, культурного діяча, який зі щирим співчуттям ставився до національно-визвольної боротьби сербського народу проти турецьких поневолювачів. Це оповідання про селянський рух на Балканському півострові автор написав ще 1868 р., у 1869 р. його редагував Осип Барвінський, а в «Правді» воно було опубліковано лише 1876 р. (ч. 16, 18—20), коли весь слов'янський світ уважно стежив за перебігом повстання у Боснії та Герцеговині. Невдовзі на сторінках «Правди» з'являється цикл нарисів про повстання у Боснії та Герцеговині учасника балканських подій Ф. Василевського (Софрона Крутя) п. н. «Чорногорці в Герцеговині: Записки українського добровольця в Герцеговині» (1880. — Ч. 3). Український літературознавець-компаративіст М. Гольберг, висвітлюючи тему балканських подій на сторінках української преси, ґрунтовно проаналізував жанрові особливості, історичне та соціально-політичне значення нарисів Ф. Василевського, вказавши на поєднання у них історії та живої сучасності. «Своєрідність твору Крутя полягає в тому, що він

* В оригіналі твір називається «приповітка» — сербською мовою — оповідання.

** Свої твори І. Воробкевич друкував під такими псевдонімами: Данило Млака, Морозенко, Семен Хрін тощо. Оповідання «Месь чорногорця» не супроводжується вказівкою на авторство, лише в публікації останнього фрагмента цього художнього твору зазначено: *В Чернівцях 14. Марця 1876.*

дає не лише опис подій, а й їх осмислення. Істотною є спроба розглянути ці події в певному історичному контексті» [1; 2, с. 303].

Ще одне оповідання — «Ягода. (Черта зь народного життя). Перевіть зь сербського С. Б.» Р. Лазаревича, надруковане у тому ж річнику, що й «Гайдукова мати», — ознайомлює галицького читача з іншим жанром сербської літератури. Соціально-побутова драма про нещасливу долю дівчини на ім'я Ягода, яка, опинившись у «любовному трикутнику», не змогла знайти вихід із ситуації, у результаті чого було занапашено життя трьох осіб. Сюжет сам по собі не дуже оригінальний, проте оповідання становить інтерес перш за все своїм етнографічно-фольклорно-міфологічним наповненням (розмова Марка з русалками (вілами), чари відьми Чернки, елементи сербського весільного обряду тощо).

Відчуття національного колориту, ментальності окремого народу найкраще зберігає та передає усна народна творчість, зокрема поезія. Завдяки подвижницькій фольклорно-етнографічній праці В. Караджича світ відкрив для себе самобутню красу сербських пісень, дум, прислів'їв, загадок, казок тощо. Часопис «Правда», продовжуючи традицію «Русалки Дністрової», вміщує низку перекладів та переспівів сербських поетичних творів. Уже в третьому річнику знаходимо вірш «Зь сербського» у перекладі Яковенка. Під псевдонімом Яковенко у «Правді» кінця 60-х рр. друкувався І. Рудченко (1845—1905 рр.) [4, с. 241]. У 1870-х рр. низку власних перекладів сербських пісень та дум із збірки В. Караджича («Будування Скадра» (1870. — Ч. 6), «Єдиний милий та й той далеко», «Сокіл дівчину будить» (1872. — Ч. 1), «Суд Марка Кралевича» (1873. — Ч. 19), «Марко і Віла» (1873. — Ч. 21), «Марко Королевич и Лютиця Богдан» (1874. — Ч. 2) помістив у «Правді» М. Старицький (під псевд. Гетьманець). Кілька переспівів сербських дум («Косове поле» (1873. — Ч. 4—7), «Сон цариці Милиці» (1875. — Ч. 11) «злагодив» Осип Барвінський (під псевд. М. Нетяга). Свої перспіви сербської народної спадщини («Сербські ваї (3 диких дум)» (1877. — Ч. 1) та ін.) під псевдонімом Гуцул Невіра опублікував Ю. Федькович. В одному з останніх річників вміщено вірш М. Школиченка «Одинока могила (з сербських переспівів)» (1892. — Т.15).

Окремої уваги заслуговує переклад С. Руданським ліричного вірша «Ніч-у-ніч», оскільки цей твір, по-перше, авторський, по-дру-

ге, належить до творчої спадщини одного з найславніших сербських поетів-романтиків — Б. Радічевича (1824—1853 рр.). Після надрукованого перекладу міститься невеликий коментар щодо мотивів публікації поетичного твору та запевнення подати у найближчих випусках докладнішу інформацію про постать Б. Радічевича (1869. — Ч. 11).

Докладна характеристика змісту дум, особливостей цих перекладів були предметом дослідження окремих літературознавців, тож у пропонованій розвідці ми обмежимося лише констатацією факту творчого зацікавлення галицьких культурних діячів сербською літературою, зокрема народною поезією [3]. У цьому контексті варто зазначити, що редакція «Правди» не обмежувалася, висловлюючись сучасною термінологією, лише представленням сербістики в Галичині. Здебільшого завдяки публікаціям розділу «Вісті» український читач мав нагоду дізнатись і про сербські переклади української прози та поезії.

Завдяки невтомній енергії сербського громадсько-культурного діяча, вченого, редактора прогресивного часопису «Вила» (1865—1868) С. Новаковича в сербське середовище починає надходити інформація про русинський (український) народ та його літературу. Так, у річнику за 1868 р. публікується звітка про друк у «Вилі» сербських перекладів оповідань Марка Вовчка «Парася» (1868. — Ч. 7) та Ю. Федьковича «Безталанне кохання» (1869. — Ч. 44). У наступному річнику знаходимо повідомлення про ще один переклад оповідання Марка Вовчка «Чари» з приміткою перекладача С. Новаковича, поданого у дослівному перекладі, де, зокрема, йдеться про спорідненість української та сербської культур, висловлюється припущення про спільну прабатьківщину: «Нема туть ні одної черти, котру бь не могли ми своєю назвати, бо крімь спільности всеслов'янської вьяже насъ Сербивъ и Хорвативъ ще й отчина сихъ оповідань; бо нинішня їхъ отчина була колись-то и нашою попередь отсеї, вь котрій ми теперь». Погоджуючись із висунутою гіпотезою, редакція часопису розвиває подану думку: «И справді, не тільки старосвітська наша история, нашъ языкъ, а именно гуцульський говіръ, але такожь усі вірування, звичаї, духъ і майже цілий світогляд народній ясно доказують, що ми Русини, міжь усіма слов'янськими племенами найбільшь споріднені зь южними Слов'янами» (1869. — Ч. 16).

Ще одне повідомлення під рубрикою «Вісті» про публікацію у літературно-науковому письмі «Vjenas»* перекладу українського оповідання Марка Вовчка «Два брати» супроводжує емоційний коментар перекладача (St Новаковича), який редакція подала у точному перекладі і кожний рядок якого випромінює щире захоплення українською літературою і вражає глибиною розуміння іноземцем історичної долі українського народу. «Коли єсть дещо зь оригінального словянського типу вь літературахъ, — надь котре немає нічо вищого вь иічній літературі, — щобь такь самостійно розвилось підь впливомъ слов'янського сонця, то українське оповідання. Зароди до его появилися у польській і російській, теперь плекаете ся воно вь руській (rusinskoj) або малоруській молодій літературі. Вь російську літературу внесли його самі малоруські писателі, котрі, не маючи полету вь рідній літературі своєї народности, побралися у сусідну, російську; подібно діялося і вь польській писемності, тільки треба додати, що туть писали і ті Поляки, що родилися по містахъ, де народъ польский зь руськимъ помішаний...» (1869. — Ч. 11).

Крізь призму типологічних зіставлень української та сербської культур подаються у «Правді» і матеріали історико-лінгвістичної тематики. В інавгураційному слові «Короткий погляд на историю языків славянських, особливо-ж на историю языка руського», виголошеному професором О. Огоновським у Львівському університеті напередодні нового (1871/1872) навчального року й опублікованому у часописі, доповідач значну частину виступу присвятив історії сербської культури, фокусуючи увагу слухачів на історичній близькості українського і сербського народів, яка найкраще проявляється у мові, зокрема в її мелодії. Наголошуючи на результатах попередніх досліджень, що стосувалися визначення доісторичної батьківщини південних слов'ян, О. Огоновський запропонував теорію давньої локалізації сербів та хорватів у Східних Карпатах, з подальшою їх міграцією у Червону Русь. У доповіді подавалася також інформація про літературне життя сербів від часу просвітницької

---

* «Vjenas» («Венац») (1869—1903) — видання Матиці Іллірської, найкращий з тогочасних хорватських часописів. З ним співпрацювали найвідоміші хорватські літератори. До 80-х рр. ХІХ ст. — видання романтично-ідеалістичного спрямування, згодом — реалістичного. Редакторами видання були у свій час Дж. Дежеліч, І. Перковач, А. Шеноа.

діяльності Доситея Обрадовича до правописних реформ В. Караджича (1872. — Ч. 5).

Свою обіцянку друкувати матеріали про історію сербського народу редакція «Правди» виконала вже у другому річнику, опублікувавши невелику розвідку п. н. «Коротка история Сербів від найдавніших часів до р. 1389», у якій автор, попри викладення найважливіших історичних подій окресленого періоду, проводить паралелі з українською історією, а також ознайомлює читача з Хорватією (1872. — Ч. 5).

Характеризуючи наукові розвідки сербської тематики, не можна оминати публікацію перекладу вступної частини праці М. Кунджича «Филозофја у Срба», надрукованої п. н. «Про истнуванне и самостійний розвій поодиноких літератур», а також своєрідну передмову — «Слівце від редакції», у якому у популярному викладі передано зміст наукової розвідки щодо ставлення сербів до проблеми слов'янської взаємності. «Вони стоять за взаємністю слов'янською, основою на братній свободі и самостійности кожнеї слов'янської народности» (1869. — Ч. 20). Далі з цього приводу наводиться думка Ж. Жуєвича, серба, який навчався і проживав деякий час у Росії, про ставлення сербів до росіян: «Тільки той, для котрого наше духовне життя terra incognita може допускати, що наш геній сербський може витати около Москви попри своїм Косовім Полю* и Обиличу. [...] У Росії є демократами не тільки прихильники «Современника», а й прихильники «Москви» і «Московських Відомостей»: себто ми не симпатизуємо з такими демократами. Державної свободи и товариської справедливости — отсего ми бажаємо собі і Россиянам. Тільки з такими Россиянами будемо могли завсіди ділитися дружнім колачем. Словом: ми есмо братами Россиянів и останемося братами на віки, але не инакшими як тільки братами відособленими і вільними» (1869. — Ч. 20). Завершується «Слівце від редакції» запевненням читачів у тому, що усі викладені попу-

---

* 15 червня 1389 р., на свято Видовдан, у героїчній битві з турецькими завойовниками на Косовому полі сербські війська зазнали поразки. В бою загинув князь Лазар, а його син Стефан змушений був визнати верховенство Османської імперії і брати участь у турецьких походах. Косовська битва та подвиг Мілоша Обилича, який вбив османського султана Мурада I, згодом стали домінуючими сюжетами сербського національного фольклору.

лярним стилем відверті думки з приводу слов'янської взаємності вони знайдуть у цій статті, подані «чисто науковим способом».

Досліджуючи епістолярну спадщину О. Барвінського, нам вдалося виявити цікавий факт з приводу згаданої передмови. З листа С. Новаковича довідуємося про прохання О. Барвінського написати вступ до перекладу «Філософії» Куянджича. Загалом, ідею Новакович схвалив, проте висловив сумнів щодо доцільності написання «Слівця від редакції» саме сербом і запропонував компромісне рішення: він подає матеріал, Барвінський цей текст за бажанням доопрацьовує або залишає у первісному вигляді, але публікує без зазначення його (С. Новаковича) авторства [9, арк. 23]. Важко стверджувати, чи дослухався О. Барвінський до пропозиції С. Новаковича, оскільки рукопис статті не зберігся, але існує високий ступінь імовірності, що «Слівце від редакції» написав сербський вчений.

Вагому частину усіх матеріалів окресленої тематики становлять публікації про культурно-просвітній розвиток сербського народу, які, на наш погляд, попри свою інформаційну функцію, виконували роль духовної поживи та гідного прикладу до наслідування для українського культурного поступу. Зразком такої публікації є одне з повідомлень про закладення у Дреровачі (селищі, де до того часу не було навіть церкви) школи та читальні, яку відвідують 150 осіб віком від 12 до 25 років, «бо кождий у Сербії хоче просвіти себе» (1869. — Ч. 4).

Одним із проявів розвитку науки та освіти в країні є заснування різноманітних гуртків, громад, згодом — товариств. Процес національного відродження у недержавних народів Габсбурзької монархії нерозривно пов'язаний з появою матиць — громадських культурно-освітніх товариств, метою діяльності яких було пробудження національної свідомості рідного народу, підняття його освітньо-культурного рівня шляхом друкування популярних книжок, підручників, організації літературних та музичних вечорів, концертів тощо. «Правда», друкуючи відомості про слов'янські матиці та товариства, особливу увагу зосереджує на сербських культурно-просвітніх та наукових установах, зокрема на Матиці Сербській (Пешт, 1826 р.), Сербському науковому товаристві (Белград, 1841 р.).

В одній з публікацій — «Славянські матиці и вчені Дружества» — подається коротка інформація про засновників та меценатів,

напрям діяльності кожного товариства, їхній матеріальний та фінансовий стан, наукову спрямованість друкованих органів тощо (1870. — Ч. 6. — С. 265—277). Об'єднуючи матицю і товариство у одній розвідці, анонімний автор керувався суб'єктивним судженням про переважно просвітницький напрям їхньої діяльності, вважаючи, що на той час у Сербії ще не створилися умови для академічного розвитку науки. «В 17 книжках «Гласника Д. Серб. словесности» (до 1864) можна знайти багато користного писання і матеріалу для історії, філології, етнографії і топографії, княжества, хоч все те має вартість тільки сирого матеріалу... і ми прямо можемо зачислити дружтво меж закладами популяризуючими, ніж чисто вченими» (1870. — Ч. 6). Таке трактування діяльності Сербського наукового товариства заперечив тодішній редактор часопису А. Вахнянин, апелюючи до праць М. Куянджича та С. Новаковича (1870. — Ч. 6). Ознакою ненауковості сербського товариства автор розвідки вважав зосередження на одному полі досліджень — лінгвістичному. Проте загальновідомим є той факт, що у період формування й утвердження націй мовне питання було ключовим і боротьба за мову і правопис точилася майже в усіх недержавних народів. Спосіб вирішення мовних суперечок у сусідніх народів безумовно викликав зацікавлення і в інтелектуальних колах Галичини, тож «Правда» намагалась висвітлювати цю проблематику на своїх сторінках. Так, полемізуючи з о. І. Наумовичем* з приводу його статті про український правопис і мову, опублікованої у газеті «Наука» (ч. 6), автор розвідки «Мир Вам, Братя!» звертає увагу на роль сербського правопису та літературної мови у формуванні національної літератури. «Коли В. Стефанович** зачав писати мовою чисто-народною, піднято страшенні крики і наруги... А нині? Нині Серби, тому, що не зважали на сі крики и пішли за Караджічем, мають свій вироблений язик, свою літературу и просвіту народню таку, о котрій и німецькі списатели згадують з шанобою [...] і не ма нігде на світі ні одного ученого, котрий би в такий спосіб висмівав сербску фонетику, як наші Галицькі недоуки кулішівку» (1873. — Ч. 12). Про зацікавлення

* І. Наумович (1826—1891 рр.) — греко-католицький священник, громадський діяч, письменник, прихильник галицького москвофільства. Видавець і редактор газети для селян «Наука» (1871—1876), який виходив з перервами до 1939 р.

** Йдеться про В. Ст. Караджича — свої перші праці він саме так підписував.

розвитком сербської мови та кодифікацією правопису довідуємося також із листування редакторів «Правди» з однодумцями — колегами з Наддніпрянської України [13].

Безумовно, не можна говорити про культурний поступ будь-якого народу, не згадуючи імен активних учасників цього процесу. Тож інформація (здебільшого некрологи) про окремих сербських (і хорватських) громадських культурних діячів, подана в часописі (розділ «Вісті»), є цінним нарративним джерелом для всіх зацікавлених життєвим і творчим шляхом видатних постатей Слов'янського Півдня. У цьому сенсі заслуговує уваги некролог Івана (Йована) Хаджича (1799—1869 рр.) — засновника першого національного літературного товариства — Матиці Сербської, редактора «Српског Летописа» (до 1831 р.), «Голубици» (1831—1839), філолога, історика. Захоплюючись глибоким патріотизмом Хаджича, автор цієї публікації покликається на цитату з відомої історичної праці письменника «Дух српског народа»: «Любити свій народ, не значить його хвалити і попід небеса виносити та слабости і недостачу його закривати, а хвалити його там, де на похвалу заслуговує, а слабости і недостачу справляти і щиро придумувати способи, щоб за помочю сих народ ставав дужчим, досконалішим, розумнішим, норовственнішим, щасливішим, просвіченішим і довговічнішим» (1869. — Ч. 22).

Про ще одну непересічну постать сербського письменства повідомляється у «Правді» за 1868 р. «Знакомитий» поет Іюксим Нович Оточанин (1806—1868 рр.) належав до тих авторів, чії поеми охоче читали усі верстви населення з огляду на обрану ним косовську тематику, близьку та дорогу кожному сербу. Колишній співпрацівник Матиці Сербської, І. Нович Оточанин вважав себе учнем В. Караджича, через якого він пізнав усю красу народної поезії, і ця романтична любов до сербської народної пісні стала визначальною у літературній діяльності поета. Творчість І. Новича становила проміжну ланку між народною та художньою поезією і вирізнялася чистотою мови, чіткістю складу, патріотичним духом (1868. — Ч. 3).

Хорватському церковному, громадському та культурному діячеві Осипу Юрію Стросмаєру (Јосип Јурај Штросмајер) (1815—1905 рр.) присвячено публікацію, а властиво переклад біографічного

матеріалу з хорватсько-сербського часопису «Славјански Југ», вміщений у другому річнику «Правди» (1868. — Ч. 5). Знаний хорватський меценат, єпископ сприяв заснуванню двох найважливіших для розвитку вітчизняної науки закладів — Югослов'янської академії наук (1866 р.) та університету в Загребі (1874 р.), подарувавши 50 000 зр.* на потреби цих інституцій (1868. — Ч. 3). Принагідно зауважимо, що ґрунтовна інформація про згадану академію міститься у перекладі статті з «Ljetopisa JAZU»**, надрукованому під псевдонімом І. Григоренко***. У публікації висвітлено основні моменти створення інституції, подано її структуру (чотири секції: мовно-історична, філософсько-правнична, математично-природнича та мистецька), охарактеризовано основні академічні збірники, часописи («Rad», «Stari pisci hrvatski», «Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium», «Starine»), пріоритетні напрями наукових досліджень, а також висвітлено джерела фінансування закладу. Завершується розвідка оптимістичним сподіванням перекладача І. Григоровича: «Дай Боже, що б і наші товариства народні також так розвивались і в духовім і в матеріяльнім взгляді, як jugoslavenska akademija!» («Jugos. akademija znanosti i umetnosti», її почин і діяльність. — 1878. — Т. 2. — С. 116—127).

Значну увагу приділяла редакція «Правди» виходу у світ сербських книг та періодичних видань, про що повідомляла свого читача у рубриках «Сербська бібліографія» (інколи — «Хорватсько-сербська бібліографія»), «Література сербська», «Вісті» тощо. Особливо багатим на видавничі новинки виявився другий річник часопису. Тут, зокрема, знаходимо інформацію про вихід у світ загребського літературного квартальника «Knizevna zabava», віденського видання книжки «Псалми Давидови. Попут србскијех народнијех пјесамa спјевао их по свјетоме писму Ог. Утјешенович-Острожински» (1818—1890), земунського видання — «Црна вест или смрт Ми-

* Злотий ринський — західноукраїнська назва австрійського гульдена. Один золотий ринський становив 60 крейцерів (копійок сріблом). Був в обігу на території габсбурзьких володінь від 1753 р.

** Періодичне наукове видання Югослов'янської академії наук (Jugoslovenske Akademije Znanosti i Umetnosti).

*** Із листування братів Барвінських дізнаємося, що це — псевдонім Осипа Барвінського.

хайла М. Обреновича III српског княза», белградського видання — розмовника «Славенски разговори у главним славенским езицима, руски, польски, чешки, бугарски и српско-хорватски (кирилицею и латинським письмом Саставио е Драгутин Тома Тумински» (1868. — Ч. 34). Щодо останньої позиції відзначимо: саме про цей розмовник як можливий посібник до вивчення сербської мови згадує О. Барвінський у листі до С. Новаковича. У відповідь сербський вчений досить критично відгукнувся про це видання і запропонував, на його думку, значно корисніші для навчальної мети книжки. А загалом, С. Новакович вважав за найкращий спосіб вивчення мови — читати Новий Завіт у перекладі В. Караджича, порівнюючи його з українським варіантом [9, арк. 7].

Не пройшла повз увагу редакції «Правди» і така подія у книжковому середовищі, як вихід у світ нового посмертного видання перших збірок пісень В. Караджича, здійсненого вдовою сербського вченого. Окрім адреси видавництва, у якому можна було придбати згадану працю, у «літературній звістці» подаються також відомості про інші книги В. Караджича (друге видання славнозвісного «Србског рјечника» (1852), «Немачко-српског речника» тощо), із зазначенням вартості кожної з них. До прикладу: згаданий сербський словник коштував 10 зр. Для порівняння: вартість одного вола на ярмарку в Галичині становила 30—35 зр. [6], дерев'яної церкви у Кліцьку, що поблизу с. Комарне, — 80 зр. (дзвіниця — 10 зр., вівтар — 16 зр.) [7]. Річна передплата на віденський духовний журнал «Бібліотека бесід духовних» становила 1 гульден на рік [12]. Проте варто зазначити, що відносно висока ціна на згадане видання жодним чином не вплинула на кількість бажаючих мати «Србски рјечник» у своїх бібліотечних колекціях. Серед видань, що зберігаються у фондах львівських бібліотек, трапляються примірники з книгозбірні родини Барвінських, книжкової колекції А. Петрушевича, приватних зібрань В. Копитчака, В. Качковського*, Я. Головацького**.

Окремі невеликі бібліографічні повідомлення стосуються поступу у галузі сербської (хорватсько-сербської) лексикографії. Зок-

* Саме так вдалося відчитати підпис на титульному аркуші примірника, інші власницькі атрибути (печатка) вирізано.

** На сьогодні нами зафіксовано 14 примірників «Србског рјечника» (1818, 1852, 1898 рр. видання).

рема, йдеться про підготовку учнем В. Караджича — Д. Даничичем — фундаментального словника, видання якого планувалося на кошти Південнослов'янської академії наук (1868. — Ч. 3).

Серед бібліографічних новинок редакція «Правди» відзначила часопис «Knjizevna zabava Hrvatsko-Serbska», який «містить у собі поміж другими вартними працями, гарну розправу про старинні гроші у Южній слов'янщині» (1869. — Ч. 5).

Боротьба в Сербії за звільнення анексованих турецькими завойовниками етнічних сербських земель та отримання повного державного суверенітету, вибух антитурецького повстання у Герцеговині та Боснії 1875 р. викликали широкий резонанс у світі. Редакція «Правди», задекларувавши при заснуванні свого часопису «аполітичний» вектор змістового наповнення, уже починаючи з шостого річника додає рубрику «Часть соціально-політична», яку у 70-х рр. змінює на «Політичний огляд» («Справи заграничні»), а від 1888 р. журнал зовсім переорієнтовується і стає місячником політики, науки і письменства (1888—1894). Саме там з'являються публікації і про перебіг Герцеговинського повстання (Справи заграничні. — 1875. — Ч. 19), вибори патріарха на сербському церковному конгресі у Карловцях — особи, на яку «вкладається одвічальність за дальшу політичну поставу Сербів» (1874. — Ч. 13), переваги нової Конституції (значно прогресивнішої від попередньої — 1868 р.) (1889. — Т. 2), про вибори до сербської скупщини*, перемогу на яких здобули радикали на чолі з Н. Пашичем** (1889. — Т. 1). Принагідно зазначимо, що саме цей лідер радикальної партії 1888 р. у складі сербської делегації перебував у Києві з нагоди святкування 900-ї річниці прийняття християнства на Русі [10].

Значну частину публікацій часопису присвячено висвітленню політичного курсу короля Мілана Обреновича (1868—1889 рр.). Ці статті, подаючи насичений інформаційний фактаж, містять також глибокий аналіз причин негативних наслідків політики на той час

---

* Скупщина (парламент) — законодавчий орган у Сербії. Перше засідання Святоандрійської скупщини відбулося 30 листопада 1858 р. — 31 січня 1859 р. в Белграді.

** Н. Пашич (1845—1926 рр.) — сербський публіцист і політичний діяч, наприкінці 1870-х рр. був видатним представником радикальної партії. Вважався одним із найвпливовіших політиків кінця XIX ст. — початку XX ст.

(1889 р.) екс-короля, що свідчить про добру обізнаність авторів розвідок із тогочасною політичною ситуацією у Сербії та її історією. Так, зазначається, що за неповних 100 років на сербському троні «сидить вже восьмий керманіч» (Сучасні політичні справи в Сербії. — 1889. — Т. 3). Однією з причин такого стану справ, на думку окремих політиків, є різновекторність політичного спрямування влади і народу. Не може довго утриматися на троні правитель, який бореться проти Росії, симпатії до якої відчуває народ. Автор погоджується з постулатом, що обидві сусідки Сербії, Австрія і Росія, прагнуть поширити свій вплив на Сербію, і водночас ставить під сумнів твердження про народну симпатію як практично недоведений факт. На його думку, причина полягає у характері сербського народу — «народу глибоко демократичної вдачі», а «часті переміни на сербському троні запевняють нас, що сербський народ змагається проти чужого бажання, завести у його династично-спадкове право» (1889. — Т. 3).

Отже, опрацьований фактологічний матеріал сербської тематики, представлений на сторінках часопису «Правда», дає змогу зробити певні узагальнення. Питання сербської історії, культури, освіти та політики були актуальними темами впродовж усього існування журналу. Змінювалося лише тематико-проблематичне наповнення: якщо спочатку перевага надавалася висвітленню культурно-просвітніх процесів у Сербії, то в останніх річниках редакція обмежується поданням майже винятково політичних аспектів сербської історії. Завдяки публікаціям часопису український читач мав нагоду дізнатися про культурно-просвітній та соціально-політичний поступ народу, близького йому за духом і національними прагненнями. Ознайомлення із сербською літературою, історією, етнографією сприяло взаємопроникненню культур та їхньому взаємозбагаченню.

І на завершення варто відзначити, що «Правда» — не єдине періодичне видання, на шпальтах якого висвітлювалася сербська тематика. Галицькі часописи другої половини ХІХ — початку ХХ ст. значною мірою практикували подання різнопланової інформації стосовно сербів: публікували українські переклади сербських творів, рецензії, інформували про видавничі новинки, повідомляли про життя і творчість відомих діячів, заснування товариств, осе-

редків, партій тощо. Проте виявлення, аналіз та оприлюднення цих матеріалів становитиме предмет уже іншого дослідження.

1. *Гольберг М. Я.* Іван Франко та українсько-сербські культурні зв'язки / М. Я. Гольберг. — Львів, 1991.
2. *Гольберг М. Я.* У зв'язках з сербською і хорватською літературами 60—90-х років / М. Я. Гольберг, П. М. Рудяков // Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті : у 5 т. — К. : Наукова думка, 1987—1994. — Т. 1: Українська дожовтнева література і слов'янський світ. — К., 1987. — С. 289, 292—297.
3. *Гуць М. В.* Сербохорватська народна пісня на Україні / М. В. Гуць. — К., 1965; *Гольберг М.* Іван Франко та українсько-сербські культурні зв'язки / М. Гольберг. — Львів, 1991.
4. Із листування Олександра і Осипа Барвінських // Спадщина : Літературне джерелознавство. Текстологія. — К. : Фоліант, 2007. — Т. 3. — С. 171—282.
5. *Кравець О. Я.* Питання літератури та фольклору південних слов'ян на сторінках української галицької преси 60-х рр. ХІХ ст. / О. Я. Кравець // Проблеми слов'янознавства. — Львів, 1995. — Вип. 47. — С. 53—60.
6. *Кріль М. М.* Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями. 1774—1867 / М. М. Кріль. — Львів : Сполом, 1999. — С. 56.
7. *Крупський І.* Становлення української журналістики в Галичині (1848 — початок ХХ ст.) / І. Крупський // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2000. — Вип. 7. — С. 12.
8. *Лаба В.* Кліцько і Якимниці у світлі історичних документів від найдавніших часів до 1939 року / В. Лаба. — Львів, 2003.
9. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Від. рукописів. — Ф. 11, оп. 1.
10. *Павлюченко О. В.* З історії українсько-сербських культурних зв'язків кінця ХІХ — початку ХХ ст. / О. В. Павлюченко // Проблеми слов'янознавства. — Львів, 1983. — Вип. 28. — С. 96.
11. *Романюк М. М.* Українські часописи Львова 1848—1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів : Світ, 2001. — Т. 1: 1848—1900 рр. — С. 279.
12. Русалка Дністровая : док. і матеріали / упоряд.: Ф. І. Стеблій та ін. — К. : Наукова думка, 1988. — С. 242—244.
13. *Студинський К.* Галичина й Україна в листуванні 1862—1884 рр. : матеріали до історії української культури в Галичині та її зв'язків з Україною / К. Студинський. — Х. ; К. : Пролетар, 1931. — С. 43, 76, 92.